

Nová struktura kurikulárních dokumentů v ČR

Kateřina Vlčková

- ▶▶ **Jak bude vypadat nová struktura hierarchie dokumentů určujících co, kdy, koho, proč, jak, za jakým účelem, za jakých podmínek a s jakými výsledky budeme učit?**
- ▶▶ **Čemu a podle čeho budeme zanedlouho učit naše děti v základních školách?**
- ▶▶ **Jak a podle čeho budou školy sestavovat svůj *školní vzdělávací program*?**

Na tyto a mnohé další otázky vám odpoví následující text členěný do částí:

1. Kurikulum a kurikulární dokument

2. Národní program rozvoje vzdělávání v ČR (Bílá kniha ČR)

3. Státní úroveň kurikulárních dokumentů

3.1. Státní program vzdělávání (SPV)

3.2. Rámcové vzdělávací programy (RVP)

3.2.1. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (RVP PV)

3.2.2. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV)

3.2.3. Rámcový vzdělávací program pro střední gymnaziální vzdělávání (RVP GV)

3.2.4. Rámcový vzdělávací program pro střední odborné vzdělávání (RVP OV)

4. Školní úroveň kurikulárních dokumentů

4.1. Školní vzdělávací program (ŠVP)

4.2. Manuály pro tvorbu školních vzdělávacích programů

5. Schéma struktury kurikulárních dokumentů

6. Odkazy

7. Doporučené www-stránky

1. Kurikulum a kurikulární dokument

Začneme nejprve klíčovým pojmem *kurikulum*. Kurikulum je vzdělávací program, projekt či plán (PRŮCHA, WALTEROVÁ, MAREŠ, 2001). Zahrnuje komplex problémů vztahujících se k řešení otázek v čem, kdy, koho, jak, proč, s jakými očekávanými efekty a za jakých podmínek vzdělávat (WALTEROVÁ, 1994).

Co je tedy *kurikulární dokument*? Dokument, který komplexním způsobem vymezuje koncepci, cíle, obsah a případně i další parametry vzdělávání. Pravděpodobně nejznámějším kurikulárním dokumentem je tzv. *národní kurikulum*, což je společný, státem garantovaný rámec vymezující cíle a obsah vzdělávání pro veškerou populaci mládeže ve věku povinné školní docházky. Označení „národní kurikulum“ bylo oficiálně zavedeno v 80. letech v Anglii a dnes se používá v mnoha zemích. Zahrnuje obecné vzdělávací cíle, základní složky učiva, výsledky, kterých mají žáci dosáhnout v určitých věkových obdobích a směrnice k realizaci kurikula na školách (PRŮCHA, WALTEROVÁ, MAREŠ, 2001).

V ČR ještě nedávno nebylo národní kurikulum se všemi složkami vytvořeno, existovaly však výchozí kurikulární dokumenty, a to Standard základního vzdělávání (1995) a z něho odvozené vzdělávací programy (např. Vzdělávací program Obecná škola 1995, Základní škola 1996, Národní škola 1997 – všechny schválené MŠMT ČR).

V nové, resp. dopracované a přepracované, struktuře kurikulárních dokumentů ČR odpovídají národnímu kurikulu Státní program vzdělávání a Rámcové vzdělávací programy (pro vzdělávání žáků od 3 do 9 let), což jsou právě ony dva nové dokumenty, které budou do budoucna zásadními pro výuku v rámci základního vzdělávání. Zmínka o nich bude níže.

Kurikulární dokumenty se samozřejmě netýkají pouze oblasti základního vzdělávání, nýbrž celého vzdělávacího systému. Začneme krátkým představením nejobecnějšího dokumentu, týkajícího se vzdělávání v ČR jako celku.

2. Národní program rozvoje vzdělávání v České republice

Tento dokument české *vzdělávací politiky*¹ označovaný jako *Bílá kniha* byl vypracován týmem odborníků na zadání MŠMT ČR. Schválení vládou ČR 7. 2. 2001 předcházela veřejná diskuse a vypracování šesti podkladových studií², a to publikací *České vzdělání a Evropa aneb Strategie rozvoje lidských zdrojů v ČR při vstupu do EU* (1999), *Priority pro českou vzdělávací politiku* (1999), *Zpráva o národní politice ve vzdělávání* (dokument OECD, 1996) a tři výročních zpráv o rozvoji vzdělávací soustavy v ČR: *Na prahu změn* (za rok 1999/2000), *Školství na křižovatce* (zpráva o letech 1997-1998), *Školství v pohybu* (1995-96).

Bílá kniha obsahuje východiska a předpoklady rozvoje vzdělávací soustavy, zabývá se jednotlivými stupni vzdělávání – předškolním, základním, středním, terciálním (vysokým) a vzděláváním dospělých. Proklamace, návrhy a doporučení jsou ekonomického, politického a pedagogického rázu a mají se realizovat do roku 2005 až 2010.

Bílá kniha vymezuje nové směry vzdělávací a *kurikulární politiky*³. Vymezuje i novou strukturu a poslání kurikulárních dokumentů tvořených na dvojí úrovni, jednak státní a jednak na úrovni školy.

3. Státní úroveň kurikulárních dokumentů v ČR

Na státní úrovni se jedná o *Státní program vzdělávání a rámcové vzdělávací programy*.

3.1. Státní program vzdělávání

Státní program vzdělávání (SPV) je zastřešujícím dokumentem, který v současné době vzniká na základě pověření v Bílé knize. Spolu s jednotlivými *rámcovými vzdělávacími pro-*

¹ *Vzdělávací politika* je jednak vědní obor a jednak praktická činnost zabývající se plánováním, legislativou, financováním, budoucím rozvojem a jinými rozhodovacími procedurami v sektoru školství a celého vzdělávacího systému. Součástí vzdělávací politiky je *kurikulární politika* (viz dále). V ČR se vzdělávací politika jako vědní disciplína teprve postupně vytváří. Prakticky je realizovaná orgány státní správy ve školství a aktéry školského managementu. V současné době je nejzávažnějším dokumentem vzdělávací politiky v ČR Národní program rozvoje vzdělávání. (PRŮCHA, WALTROVÁ, MAREŠ, 2001, s. 295).

² Publikace lze získat přes on-line prodejnu nakladatelství Tauris na stránkách <<http://www.tauris.cz>>, na kterou odkazuje Ústav informací ve vzdělávání.

³ *Kurikulární politika* je součástí *vzdělávací politiky*. Zahrnuje strategie tvorby kurikulárních projektů; předpisy procedur jejich tvorby a rozdělení kompetencí subjektů, které se na tvorbě a zavádění kurikula podílejí. Progressivním trendem ve světě je stanovovat na úrovni státu obecný rámec (národní kurikulum), pravidla jeho zavádění do škol a požadavky na výstupy (vzdělávací standardy). (PRŮCHA, WALTROVÁ, MAREŠ, 2001, s. 110)

gramy představuje státní úroveň kurikulární politiky pro vzdělávání žáků od 3 do 19 let. SPV bude vymezovat:

- Hlavní zásady kurikulární politiky státu, postavení SPV vůči jiným školskopolitickým dokumentům, jeho závaznost a smysl při realizaci kurikulární politiky,
- obecné požadavky na vzdělávání žáků, které jsou společné všem etapám vzdělávání (cíle vzdělávání, stěžejní oblasti a obsahy vzdělávání, které jsou důležité pro získání požadovaných kompetencí⁴ a pro dosažení daných cílů),
- pravidla pro tvorbu rámcových a školních vzdělávacích programů,
- podmínky pro jejich zavádění do škol,
- další legislativní a organizační předpoklady pro realizaci kurikulární politiky státu (podmínky pro realizaci kurikulárních dokumentů na úrovni státu a pro evaluaci dosažených výsledků vzdělávání).

3.2. *Rámcové vzdělávací programy*

Rámcové vzdělávací programy (RVP) vznikly v návaznosti na Bílou knihu. Obsahová pravidla pro jejich tvorbu vymezuje Státní program vzdělávání. Z RVP vychází *školní vzdělávací programy*. RVP vymezují:

- Cílové zaměření vzdělávání pro daný obor vzdělávání (vzdělávací cíle),
- kompetence (vymezeny nově jako standards výsledků vzdělávání),
 - jednak *kličov⁴é kompetence* (jako např. schopnost učit se, komunikovat, pečovat o zdraví), jedná se o obecné požadavky na vzdělání, univerzálně použitelné v životě, součást obecného základu vzdělávání, tj. nejsou vázány na jednotlivé předměty;
 - jednak *očekávané kompetence* (konkrétnější požadavky na vědomosti, dovednosti, návyky a postoje univerzálně použitelné v běžných učebních, pracovních a životních situacích, vázané na vzdělávací oblasti a jejich obory; vymezovány

⁴ Pojem „*kompetence*“ v kurikulárních dokumentech představuje soubor požadavků na vzdělávání. Zahrnuje podstatné vědomosti, dovednosti, schopnosti a také způsobilosti přesahující školní prostředí (PRŮCHA, WALTROVÁ, MAREŠ, 2001, s. 295). Jedná se o způsobilosti, které si žák trvale osvojí a bude schopen je uplatňovat v dalším vzdělávání i v životě mimo školu. Nové kurikulární dokumenty rozlišují tzv. *kličov⁴é* a *očekávané kompetence* (viz dále).

jsou ve třech vzdělávacích obdobích: první zahrnuje 1. až 3. ročník, druhé 4. a 5. ročník, třetí 6. až 9. ročník základního vzdělávání,

- základní učivo (vymezeno jako závazný standard vzdělávací nabídky ZŠ a SŠ, tj. výčet učiva, které musí každá škola nabídnout žákům k osvojení při dosahování *očekávaných kompetencí*; toto učivo nahrazuje učivo formulované v dokumentech Standard základního vzdělávání, Standard vzdělávání ve čtyřletém gymnáziu a Standard středního odborného vzdělávání),
- rámcové učební plány,
- podmínky pro realizaci vzdělávání podle RVP,
- zásady pro tvorbu školních vzdělávacích programů (ŠVP),
- další pravidla pro zavádění ŠVP do škol.

RVP jsou připraveny, popř. se ještě připravují, pro předškolní, základní, gymnaziální a střední odborné vzdělávání:

3.2.1. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

Rámcový program pro předškolní vzdělávání (RVP PV) byl schválen MŠMT ČR v květnu 2001 s platností od 1. 9. 2003, v současnosti je již delší dobu implementován do praxe. Nahrazuje dosavadní vzdělávací programy předškolního (preprimárního) vzdělávání v tom smyslu, že je zastřešuje, je obecnější a starší dokumenty s ním v případě tvorby školního programu musí být uvedeny v soulad.

3.2.2. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (RVP ZV) vymezuje představy státu o zaměření, obsahu a výsledcích základního (primárního a nižšího sekundárního) vzdělávání. Třetí⁵ verze RVP ZV byla vydána v srpnu 2004.

Všechny základní školy podle ní měly začít pracovat od školního roku 2003/04, nicméně se toto datum posunulo, neboť pilotní školy vykazovaly problémy s implementací programu a

⁵ První verze byla zveřejněna v roce 2001, druhá červen 2002.

tvorbou *školního vzdělávacího programu* (ŠVP). V současné době dále probíhá pilotáž a experimentální ověřování programu, vybrané školy zkušebně podle tohoto dokumentu vytváří vlastní ŠVP. Ve školním roce 2003/04 bude také probíhat tvorba *manuálů* (více viz dále).

Dokument je již definitivně schválen a platný, více viz nový školský zákon (24.9.2004). Školy budou podle RVP postupovat od 1.9. nejpozději po uplynutí 2 let od jejich vydání a přinejmenším od 1., 6. a 7. ročníku. Končí platnost předchozích dokumentů.

Samostatnou přílohou RVP ZV bude *Rámcový vzdělávací program pro speciální vzdělávání*, a to ve dvou variantách, jednak pro zvláštní školy a jednak pro pomocné školy. Na obou dokumentech se v současné době ještě pracuje.

3.2.3. *Rámcový vzdělávací program pro střední gymnaziální vzdělávání*

Pro oblast všeobecného vyššího sekundárního vzdělávání existuje *Rámcový vzdělávací program pro střední gymnaziální vzdělávání* (RVP GV), který nahradí Standard vzdělávání na čtyřletém gymnáziu. První pracovní verze dokumentu byla schválena v září 2003 a do konce roku probíhalo připomínkové řízení, které dopadlo relativně pozitivně, připomínky byly zapracovány. Více viz www.vuppraha.cz.

3.2.4. *Rámcový vzdělávací program pro střední odborné vzdělávání*

Pro oblast odborného vyššího sekundárního vzdělávání je vytvářen *Rámcový vzdělávací program pro střední odborné vzdělávání* (RVP OV), který nahradí Standard odborného vzdělávání. Prozatím se RVP OV tvoří a není plně dokončen. Část týkající se všeobecného vzdělávání již prošla připomínkovým řízením, vytvořeny jsou i některé RVP pro jednotlivé obory vzdělávání (viz www.nuov.cz), další jsou vytvářeny.

4. *Školní úroveň kurikulárních dokumentů v ČR*

Na školní úrovni se jedná o dokumenty dvou druhů, o *školní vzdělávací programy* a *manuály*.

4.1. Školní vzdělávací program

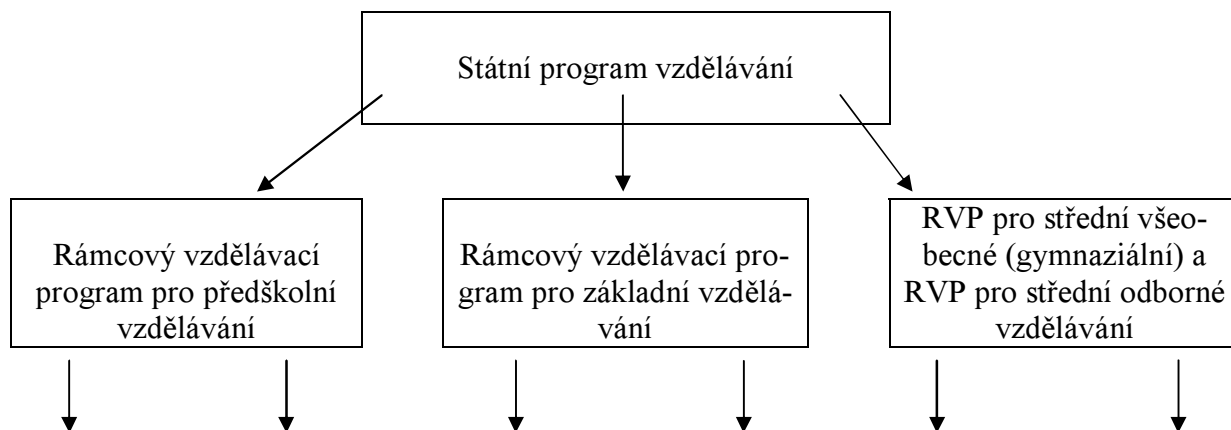
Školní vzdělávací program (ŠVP) vzniká na úrovni školy a je také záležitostí školy a nebude tudíž shora schvalován, nicméně podle nového školského zákona (2004) bude hodnocen školskou inspekcí a musí být v souladu s RVP. ŠVP vymezuje základní představy školy o způsobech realizace RVP v konkrétních podmínkách dané školy a musí respektovat všechny závazné části RVP. Učivo může být uspořádáno do vzdělávacích oblastí, do předmětů, do modulů nebo i jinak. ŠVP vytváří ho škola, tj. ředitel a pedagogický sbor podle RVP nebo vzorových školních vzdělávacích programů (škola si jeden vybere, upraví ho pro své konkrétní podmínky a stanoví způsoby jeho realizace). Vzorové ŠVP budou k dispozici později a budou představovat dodatečnou pomoc školám, které budou mít problémy s vytvořením vlastního ŠVP.

Školní vzdělávací program podle zákona vydává ředitel a musí být ve škole umístěn na veřejně dostupném místě (př. hala), každý může nahlížet a dělat si opisy. Kopie mohou být zhotovovány za úplatu.

4.2. Manuály pro tvorbu školních vzdělávacích programů

Jedná se o metodické dokumenty pro tvorbu ŠVP ve shodě s Rámcovými vzdělávacími programy (RVP). V současné době ještě většinou neexistují. Manuál k RVP ZV pro základní vzdělávání by měl být v roce 2004 k dispozici. Manuály má podle nového školského zákona (24.9. 2004) zajistit MŠMT a VUP, v současnosti se na nich pracuje.

5. Schéma struktury kurikulárních dokumentů

školní
vzdělávací
program

manuál
pro
tvorbu
ŠVP

školní
vzdělávací
program

manuál
pro
tvorbu
ŠVP

školní
vzdělávací
program

manuál
pro
tvorbu
ŠVP

6. Odkazy

PRŮCHA, J.; WALTROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-579-2.

WALTEROVÁ, E. *Kurikulum: Proměny a trendy v mezinárodní perspektivě*. Brno : MU, 1994.

PRŮCHA, J. Kurikulum: obsah školní edukace. In PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. Praha : Portál, 1997, s. 269 - 319. ISBN 80-7178-170-3.

RVP ZV (Pracovní verze pro potřeby pilotních škol), VUP v Praze, 2002. (Nová verze viz www.vuppraha.cz)

7. Doporučené www-stránky

www.vuppraha.cz

Stránky *Výzkumného ústavu pedagogického* v Praze, informace o rámcových vzdělávacích programech, aktuální stav, plné znění dokumentů aj.

www.nuov.cz

Stránky *Národního ústavu odborného vzdělávání*, informace o Rámcovém vzdělávacím programu odborného vzdělávání.

www.msmt.cz

Stránky *Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR*, informace a odkazy na RVP, Bílou knihu, ŠVP aj.

www.uiv.cz

Stránky *Ústavu informací ve vzdělávání*, odkazy, informace.

